

**ПРИРАЧНИК ЗА ПРИМЕНА НА
РАКОВОДНИТЕ НАЧЕЛА ЗА
ВНАТРЕШНОТО РАСЕЛЮВАЊЕ**

СОДРЖИНА

ПРЕДГОВОР	6
-----------------	---

ВОВЕД	10
-------------	----

ШТО Е ВНАТРЕШНО РАСЕЛУВАЊЕ?	14
-----------------------------------	----

ОПШТИ НАЧЕЛА	20
ЕДНАКВИ ПРАВА И ЕДНАКВИ ОБВРСКИ	20
УНИВЕРЗАЛНА ПРИМЕНА	22
ПРАВО ДА СЕ БАРА И УЖИВА АЗИЛ	23
СУВЕРЕНОСТА ЗНАЧИ ОДГОВОРНОСТ	24

ОСНА

ЗАШТИТА ОД РАСЕЛУВАЊЕ	29
-----------------------------	----

СПРЕЧУВАЊЕ НА РАСЕЛУВАЊЕТО	29
----------------------------------	----

Забрана за произволно раселување	29
--	----

Идентификување на

алтернативи за раселувањето	32
-----------------------------------	----

Консултации со погодените страни	33
--	----

МИНИМИЗИРАЊЕ НА РАСЕЛУВАЊЕТО

И НА НЕГОВИТЕ НЕГАТИВНИ ЕФЕКТИ	37
--------------------------------------	----

На пат	37
--------------	----

Места за релокација	38
---------------------------	----

Планирање	39
-----------------	----

Одлучување	41
------------------	----

Ревизија на одлуките	42
----------------------------	----

Автохтоните народи и

друго посебно население	42
-------------------------------	----

ПРИРАЧНИК ЗА ПРИМЕНА НА
РАКОВОДНИТЕ НАЧЕЛА ЗА
ВНАТРЕШНОТО РАСЕЛУВАЊЕ

ПРИРАЧНИК ЗА ПРИМЕНА НА
РАКОВОДНИТЕ НАЧЕЛА ЗА ВНАТРЕШНОТО РАСЕЛУВАЊЕ

Проект за внатрешно раселување на Институцијата Brookings

1999 година

ЗАШТИТА ЗА ВРЕМЕ НА РАСЕЛЕНОСТА	44
---------------------------------------	----

ЈАКНЕЊЕ НА ЗАШТИТАТА
НА ФИЗИЧКАТА БЕЗБЕДНОСТ И

СЛОБОДАТА НА ДВИЖЕЊЕ	44
----------------------------	----

Право на живот	44
----------------------	----

Право на достоинство и

интеригитет на личноста	46
-------------------------------	----

Заштитата од произволно апсење и притвор	47
--	----

Избор на место за живеење	49
---------------------------------	----

Заштитата од присилно враќање	49
-------------------------------------	----

Заштитата од присилно регрутирање

во вооружени сили	50
-------------------------	----

ЗАЧУВУВАЊЕ НА СЕМЕЈСТВОТО И ЗАЕДНИЦАТА	56
Единство на семејството	56
Семејна реунификација	57
Правата на децата	58
Светоста на посмртните останки и гробовите	60
ЗАШТИТАТА НА ЕКОНОМСКИТЕ, СОЦИЈАЛНИТЕ И КУЛТУРНИТЕ ПРАВА	62
Соодветен стандард на живеење	62
Право на здравствена и медицинска заштита	64
Учеството на жените	66
Право на работа	67
Имотни права	68
Право на образование	69
ЗАШТИТА НА ОСНОВНИТЕ СЛОБОДИ	74
Признавање пред законот	74
Граѓански и политички права	76
НАЧЕЛА ВО ВРСКА СО ХУМАНИТАРНАТА ПОМОШ	79
ОДГОВОРНОСТИ НА ВЛАСТИТЕ	79
УЛОГАТА НА ХУМАНИТАРНАТА ПОМОШ	80
УЛОГА НА ЗАШТИТА	82
БЕЗБЕДНОСТА НА ХУМАНИТАРНИОТ ПЕРСОНАЛ	82
НАЧЕЛА ВО ВРСКА СО ВРАЌАЊЕТО, ПРЕСЕЛУВАЊЕТО И РЕИНТЕГРАЦИЈАТА	87
ПРАВАТА НА ПОВРАТНИЦИТЕ И ПРЕСЕЛЕНИТЕ ЛИЦА	87
Право на враќање или преселување	88
Заштитата од дискриминирачко постапување	88
Право на враќање на имотот или на компензација	88
ОДГОВОРНОСТ ЗА ВРАЌАЊЕТО, ПРЕСЕЛУВАЊЕТО И РЕИНТЕГРАЦИЈАТА	88
Националните власти	88
Меѓународните организации	90
ЗАКЛУЧОК	95

ПРЕДГОВОР

Заштитата на лицата присилени да се раселат во сопствените земји поради насилни конфликти, грубо прекршување на човековите права или поради други трауматични настани, е еден од најголемите предизвици на нашето време. Без оглед дали жртвите се приморани да одат во кампови, избираат да се кријат, или пак се вклопуваат во заедницата, тие изгледа се најочајниот дел од населението изложено на ризик. Внатрешното раселување скоро секогаш има разрунувачко влијание врз семејствата и општествата и често исто така ги погодува и соседните земји. Со раселувањето на невиното население му се ускратува пред се, пристапот кон храна, засолниште и здравствена заштита и се изложува на сите видови насилство.

Во 1998 година, јас ги претставив Раководните начела за *внатрешното раселување* пред Обединетите нации за да го привлечам меѓународното внимание кон потребите на внатрешно раселените лица, со цел да се зајакне заштитата на истите. Изработен од тим на меѓународни правни експерти, во соработка со меѓународните агенции и невладини организации (НВО), трисетте начела ги предвидуваат правата на внатрешно раселените лица и обврските на владите, недржавните актери и меѓународните организации кон овој дел од населението.

Иако самите *Раководни начела* не се обврзувачки правен документ сличен на Договор, тие се засноваат и се во согласност со меѓународното право за човековите права, потоа со хуманитарното право и, по аналогија со бегалското право. Нивното признавање во резолуциите на Комисијата за човекови права на ОН, како и во резолуциите на Економскиот и социјален совет на ОН (ECOSOC) го потенцира моралниот авторитет со кој тие се стекнуваат. Во својот извештај пред ECOSOC во 1998 година, Генералниот секретар ги наведе како едно од позначајните постигнувања во областа на хуманитарната работа за таа година. Постојаниот меѓагенциски комитет ги повика агенциите-членки да ги споделат овие начела со нивните извршни одбори и персонал и да ги применат при преземањето на активностите на самиот терен. Регионалните организации во Африка, Јужна и Северна Америка и Европа исто така ги прифаќаат и ги дисеминираат на персоналот.

Охрабрува што за релативно краток период, меѓународните организации, регионалните тела и НВО почнаа да ги дисеминираат начелата и да ги употребуваат во своите залагања на ова поле. За да им помогне во оваа нивна задача, во рамките на Проектот за внатрешно раселување на институцијата Brookings, Susan Forbes Martin беше задолжена да подготви прирачник во кој значењето на начелата ќе биде објаснето на едноставен јазик и ќе се помогне во нивната практична примена. Навистина, многу

меѓународни организации и локални и меѓународни НВО побараа од мојата канцеларија да изработи таков прирачник со цел *Раководните начела* да станат поразбирливи за теренскиот персонал и за раселените лица.

Прирачникот за примена на Раководните начела за внатрешното раселување беше разгледан од страна на агенциите на ОН и НВО на состанокот одржан во седиштето на ОН во април 1999 година. Беше одлучено ОН да го објават и да го дисеминираат заедно со Упатствата за теренска работа во областа на *внатрешното раселување*. Двете изданија меѓусебно се дополнуваат и обезбедуваат солидна основа за спроведување на заштитата и активностите за давање помош во корист на внатрешно раселените лица.

Се надевам дека овој *Прирачник* ќе биде широко употребуван од страна на теренскиот персонал кој работи со внатрешно раселените лица. Тој може да ја подигне свеста за потребите на внатрешно раселените лица; потоа, може да помогне да се разгледаат условите на теренот, да се обучи персоналот за работа со раселени лица и да се унапредува почитувањето на *Раководните начела* од страна на владите и недржавните учесници.. Тој, исто така, може да им помогне на заедниците на раселените лица подобро да ги разберат своите права и одговорностите на владите и недржавните актери во однос на нив.

За составувањето и објавувањето на овој прирачник, Проектот Brookings се заблагодарува на Фондацијата John D. и Catherine T. MacArthur, на Фондацијата McKnight и на Владите на Холандија, Норвешка и Шведска.

Francis M. Deng

*Претставник на Генералниот секретар
за внатрешно раселени лица*

ВОВЕД

Глобалната криза на внатрешното раселување бара хармонизирани напори од страна на владите, меѓународните организации, невладините организации (НВО) и другите актери со цел да се задоволат специфичните потреби на повеќе од 20 милиони лица кои се присилно раселени во сопствените земји. Со цел да се обезбеди правната рамка како основа за активностите во корист на раселените лица, во 1998 година Претставникот за внатрешно раселени лица на Генералниот секретар на Обединетите нации, Francis M. Deng, ги претстави *Раководните начела за внатрешното раселување* пред Комисијата за човекови права на Обединетите нации. Изработени на барање на Комисијата и Генералното собрание, тие ги предвидуваат меѓународните стандарди за внатрешно раселените лица засновани врз и во согласност со постојачкото хуманитарно право, со правото за човековите права и по аналогија со бегалското право.

Раководните начела се релевантни за работата на националните власти, недржавните учесници, меѓународните агенции и НВО. Во нив се истакнува, дека луѓето имаат право на заштита од произволно раселување, дека имаат право да живеат во безбедност и достоинство во текот на раселеноста и дека имаат право на безбедно враќање или преселување и реинтеграција.

Под раководство на Претставникот, начелата ги изработи тим на експерти по меѓународно право во соработка со меѓународните организации, регионалните тела и НВО. Тимот прво го испита степенот до кој постоечкото меѓународно право ги опфаќа внатрешно раселените лица. Така, тимот утврди дека, од една страна меѓународното право може да се примени за заштита на внатрешно раселените лица, но од друга страна, тимот, исто така утврди дека постојат многу значајни области во кои постоечкото право не обезбедува соодветни основи за нивна заштита и давање помош. Така во Раководните начела се повторуваат постоечките норми, но исто така се настојува да се појаснат "сивите зони" и да се пополнат идентификуваните празнини во правото.

Иако не се обврзувачки како Договорите, Раководните начела се стекнаа со меѓународен статус и авторитет. Во 1998 година, Комисијата за човекови права и Економскиот и социјален совет, ги земаа предвид Раководните начела и намерата на Претставникот да ги употребува во својата работа. Претходно, истата година, Постојаниот меѓагенциски комитет на ОН, составен од шефовите на главните меѓународни хуманитарни, развојни и агенции за човековите права, ги поздравиле Раководните начела и ги поттикна своите членки да ги споделат истите со нивните извршни одбори и персонал и да ги применуваат во нивните активности во корист на внатрешно раселените лица. Исто така, Меѓамериканската комисија за човекови

права на Организацијата на американските држави ги поздравиле и изрази поддршка за Раководните начела; Комисијата за бегалци на Организацијата на африканското единство со интерес и благодарност ги зема предвид, а Организацијата за безбедност и соработка во Европа ги дисеминираше Начелата на својот теренски персонал.

Овој Прирачник е изготвен со цел да обезбеди практични упатства за теренскиот персонал за тоа како да се спроведуваат Раководните начела. Тој ги објаснува Раководните начела, почнувајќи од општите начела, а потоа појаснува кои начела се применуваат за специфичните потреби што се јавуваат на самиот терен. Потпирајќи се врз Упатствата за теренската работа во областа на внатрешното раселување, објавени како придружна публикација, Прирачникот дава примери за практични активности кои теренскиот персонал може да ги преземе во корист на внатрешно раселените лица. Таквите активности се движат од залагање до конкретни програмски стратегии за јакнење на заштитата и за осигурување на ефективна и соодветна помош. Во придружното издание се опишани теренските активности преземени во конкретни земји.

Автор на Прирачникот е Susan Forbes Martin, директорка на Институтот за студии по меѓународна миграција при Универзитетот Џорџтаун и автор на Упатствата за заштита на жените-бегалки на УНХЦР. Авторот се заблагодарува за конструктивните

коментари што ги доби во текот на состанокот меѓу претставниците на ОН и невладините агенции за разгледување на содржината на *Прирачникот*. Посебна благодарност за советите и упатствата на Роберт Солен, Кодиректор на Проектот за внатрешно раселување на институцијата Brookings и на Walter Kalin, професор по право на Универзитетот Берн, и претседавач на тимот на експерти по меѓународно право кои помогнаа во формулирањето на *Раководните начела*.

ШТО Е ВНАТРЕШНО РАСЕЛУВАЊЕ?

Карактеристично обележје на внатрешното раселување е присилното или недоброволното движење кое се одвива во рамките на националните граници. Причините за бегството се различни и вклучуваат вооружени конфликти, ситуации на општо насилство, прекршување на човековите права и природни или катастрофи предизвикани од човекот.

Лицата кои се движат од едно на друго место доброволно поради економски, социјални или културни причини не се вклопуваат во описот на внатрешно раселените лица за кои се применуваат *Раководните начела*. За разлика од нив, лицата кои се присилени да ја напуштат областа каде се нивните домови или мораат да бегат заради конфликти, прекршување на човековите права, или поради други природни или катастрофи предизвикани од човекот се вклопуваат во описот на внатрешно раселените лица. Во некои случаи, внатрешното раселување може да биде предизвикано од комбинацијата на присилни и економски фактори. На пример, етничките или религиозните малцинства може да бидат предмет на репресивна владина политика која го попречува економскиот развој во областите каде се нивните домови. Лицата кои чувствуваат дека се присилени да ги напуштат домовите како одговор на систематско

прекршување на нивните човекови права се вклопуваат во описот на внатрешно раселени лица.

Да се биде внатрешно раселено лице, сепак не е правен статус. Раководните начела нудат описна идентификација на внатрешно раселените лица (види подолу); тие не предвидуваат посебен правен статус за лицата кои се раселени. За разлика од бегалците, внатрешно раселените лица не ја напуштиле земјата чии државјани се. Како такви, тие и натаму ги имаат истите права какви што ги уживаат другите луѓе во нивните земји. Сепак, тие имаат посебни потреби поради нивното раселување. Токму поради оваа причина, Раководните начела, упатуваат како треба да се толкува и применува законот во однос на овие лица.

Ситуациите на внатрешно раселување често покренуваат прашања во областа на човековите права и понекогаш може да се поврзани со прашања од областа на меѓународниот мир и безбедност. Заради тоа, меѓународната заедница е заинтересирана за ситуациите на внатрешно раселување, особено кога тоа повлекува масовно присилно движење и кога причините за раселувањето вклучуваат вооружен конфликт, општо насилство и прекршување на човековите права. Ова не значи дека сите ситуации на внатрешно раселување бараат меѓународно внимание. Доколку потребите на внатрешно раселените лица се ефективно задоволени од страна на владите,

меѓународната заедница не мора да се инволвира, освен доколку самата влада не побара помош.

Внатрешно раселените лица се лица или групи на лица кои се присилени или приморани да побегнат или да ги напуштат своите домови или постојани живеалишта, особено како резултат на или со цел

да ги избегнат ефектите на вооружените конфликти, ситуации на општо насилство, прекршување на човековите права или поради природни или катастрофи предизвикани од човекот, и кои не ја преминале меѓународно признаената граница на државата

Вовед кон Водечките начела

Што можете да направите?

Теренскиот персонал на развојните, хуманитарните и агенциите за човекови права можат да ги промовираат *Раководните начела*. Во координација со агенциите со дефинирани одговорности, теренскиот персонал може да ги преземе и следниве активности:

- *Дисеминирајте ги Раководните начела* и информациите за *Раководните начела*, особено на јазикот кој го употребуваат раселените лица и релевантните власти.
- *Залагајте се за широка основа за примената на Раководните начела*.
- *Дајте поддршка на обуката за Раководните начела* и за меѓународното хуманитарно и правото за човековите права за персоналот, за раселените лица и за релевантните власти и партнерски организации.
- *Надгледувајте и дисеминирајте информации за почитувањето на Раководните начела*.
- *Дајте поддршка за прибирањето на податоци кои обезбедуваат точни информации за бројот на*

внатрешно раселените лица и нивната состојба, земајќи ги задолжително предвид барањата во однос на безбедноста, заштита и приватноста.

- *Унапредувајте, учествувајте и дајте поддршка за меѓуагенциската координација* фокусирана врз внатрешно раселените лица, и осигурете се дека локалните организации-вклучувајќи ги и самите организации на раселените лица- се партнери во таквите координирани напори.
- *Осигурете се дека програмските интервенции се засноваат врз солидно познавање на Раководните начела* и меѓународното хуманитарно право и правото за човекови права.
- *Изгответе програми кои ќе се засноваат врз правата, а чие средиште ќе бидат раселените лица како лица кои поседуваат права, а не како жртви.*
- *Планирајте ги програмските активности за да се осигурите дека бенефициите доаѓаат до внатрешно раселените лица подеднакво како и до другото население во земјата.*
- *Осигурете се дека програмите, намерно или ненамерно, не ги ограничуваат правата на внатрешно раселените лица според меѓународното*

право, вклучувајќи го и правото на барање азил.

- При изготвувањето на програмите земете ги *предвид* групите со "посебни потреби", во рамките на раселеното население, чии права може да подлежат на злоупотреба.
- Енергично застапувајте се пред националните власти за да се осигурате дека тие ги прифаќаат нивните одговорности во однос на внатрешно раселените лица.
- Преку обука и на друг начин, дајте поддршка на напорите на националните власти да ја прифатат одговорноста за внатрешно раселените лица.
- Опленете ги механизмите за пристап на внатрешно раселените лица, семејства, заедници и лидери кон националните власти во целите на барање заштита и помош.

Адаптирано од Упатства за теренската работа во областа на внатрешното раселување

ОПШТИ НАЧЕЛА

Заштитата и помошта за внатрешно раселените лица се потпира на четири општи начела. Упатствата за кои се зборува во останатиот дел од овој Прирачник ги отсликуваат овие општи начела.

ЕДНАКВИ ПРАВА И ЕДНАКВИ ОБВРСКИ

Внатрешно раселените лица се разликуваат од другите лица само во однос на нивното присилно раселување. Тие ги имаат истите права и обврски како и другите во нивната земја. Домашното и меѓународното право еднакво се применуваат и врз внатрешно раселените лица и врз оние кои не ги напуштиле своите домови. Владите не смеат да ги дискриминираат внатрешно раселените лица поради нивното раселување. Ниту пак внатрешно раселените лица смеат да го прекршуваат домашното и меѓународното право без да бидат казнети. Конкретно, *Раководните начела* нагласуваат дека внатрешно раселените лица подлежат - како и сите други лица - на индивидуална кривична одговорност за геноцид, злоупотреба против човештвото и воени злоупотреба.

Овие начела важат за сите внатрешно раселени лица без оглед на нивната раса, вероисповед, политичко мислење, етничко потекло, државјанство, возраст, пол, или други слични карактеристики. Раководните начела ја нагласуваат недискриминацијата затоа што многу внатрешно раселени лица биле приморани да бегат поради тоа што се припадници на малцинство или имаат религиозни или други карактеристики кои ги прават подложни на дискриминачка практика. Хуманитарните организации кои дејствуваат во корист на внатрешно раселените лица, исто така, се обврзани со начелото на недискриминација.

Еднаквоста во постапувањето со сите внатрешно раселени лица е во согласност со посебното внимание за потенцијално вулнерабилните групи. Раководните начела, наведуваат четири специфични групи кои бараат посебно внимание затоа што се особено изложени на ризик од прекршување на нивните човекови права, физички напади, или други проблеми со заштитата: деца, особено непридружуваниите малолетници; жените, особено бремените жени; жените со мали деца и женските глави на домаќинствата; инвалидизирани лица; и постари лица. На припадниците на овие групи исто така може да им е потребна поголема или поразлична помош поради нивната возраст, физичката состојба, или одговорноста за други членови на нивното семејство.

УНИВЕРЗАЛНА ПРИМЕНА

Раководните начела се применуваат универзално затоа што се засноваат врз постоечкото меѓународно право. Тие ги повторуваат и ги разработуваат воспоставените норми на меѓународното обичајно право, меѓународното хуманитарно право и меѓународното право за човекови права – кои сами по себе имаат обврзувачки карактер. Сите меѓународни организации, државни власти, бунтовнички групи, невладини организации и други институции кои имаат контакти со внатрешно раселените лица треба да ги почитуваат овие начела, како што тоа треба да го прават и самите внатрешно раселени лица. Почитувањето на Раководните начела не влијае – позитивно или негативно- врз статусот на било која од овие институции или лица. На пример, почитувањето на овие начела од страна на бунтовничката група, само по себе нема да обезбеди политичка легитимност на нејзините активности.

Овие Начела, кои се засноваат врз постоечкото меѓународно хуманитарно право и меѓународните инструменти во областа на човековите права, треб а да а послужат како меѓународен стандард според кој ќе се раководат владите, како и меѓународни те хуманитарни

организации и агенции за развој во обезбедувањето на помош и заштитата за ВРЛ

Sergio Vieira de Mello,
Генерален потсекретар за хуманитарни прашања,
Предговор кон *Раководните начела*

Раководните начела не го заменуваат меѓународното право за човековите права или меѓународното хуманитарно право; наместо тоа, тие произлегуваат од нив. Тие исто така не можат да послужат како изговор за ограничување, измена или загрозување на правата според домашното право. Доколку една земја обезбедува повеќе права за своите државјани отколку што се предвидува со меѓународното право, владата не може да ги откаже своите обврски кон внатрешно раселените лица цитирајќи ги начелата опфатени со овој документ.

ПРАВО ДА СЕ БАРА И УЖИВА АЗИЛ

Во *Раководните начела* се нагласува, дека внатрешно раселените лица и натаму имаат право да бараат и да уживаат азил во други земји. Земјите на потеклото кои го, ограничуваат или спречуваат движењето на нивните државјани кои сакаат да ја напуштат земјата не се во согласност со овие начела дури и кога тие ги почитуваат другите елементи. Земјите во кои луѓето бараат азил не може да ги употребат *Раководните начела* како оправдување за ограничување на

пристапот кон постапката за азил или за одбивање на доделување на статус на бегалец. Фактот што во одредена земја се обезбедува хуманитарна помош за внатрешно раселените лица не значи дека државјаните на таа земја не можат да се квалификуваат за статус на бегалци.

Секој има право в о другите земји да бара и да ужива азил од прогонување

Од Универзална Декларација за човековите права

Член 14

СУВЕРЕНОСТА ЗНАЧИ ОДГОВОРНОСТ

Сувереноста значи одговорност кон оние кои се на сопствената територија. Примарната одговорност за унапредување на безбедноста, добросостојбата и слободата на луѓето ја има државата. Овие одговорности се артикулирани во меѓународното право, особено во меѓународното хуманитарно право и правото за човековите права. Ниту една држава која тврди дека е легитимна не би можела оправдано да се спротивстави на обврската за заштита на сите свои граѓани од злоупотреба на човековите права. Ефективната сувереност претпоставува систем на ред и закон кој ќе одговори на потребите на населението.

Наместо да ја поткопуваат сувереноста, како што се плашат некои, овие *Раководни начела* ја зајакнуваат должноста и одговорноста на националните власти да

го заштитуваат и да му помагаат на населението. Владите не смеат да ја избегнат нивната одговорност само затоа што дел од нивното население е раселено. Внатрешно раселените лица имаат право да бараат и добиваат заштита и помош од нивните национални власти. *Раководните начела* нагласуваат дека ваквите лица не треба да се прогонуваат или казнуваат поради користење на нивните права на заштита и помош.

Што можете да направите?

Теренскиот персонал често е првиот кој ги забележува прекршувањата на правата и одговорностите наведени во *Раководните начела*. Чекорите кои теренскиот персонал може да ги преземе во координација со агенциите со дефинирани одговорности, го вклучуваат и следново:

- *Потврдете ги фактите* за да се документира дека прекршувањата навистина се случиле.
- *Известете ги за фактите*, со колку што е можно повеќе детали, вашите канцеларии и меѓународните организации кои имаат конкретен мандат за заштита на внатрешно раселените лица, доколку се присутни вакви агенции.
- *Определете, во консултации со канцеларијата, кого друг да информирате*, на пример други организации кои работат на теренот, меѓународни организации, влади-донатори, групи за законските права, лидерите на заедниците и новинарите.
- *Разгледајте ја можноста за заеднички активности со други организации*, кога е тоа можно, за да се максимизира ефективноста на преземените активности во целите на корегирање на

прекршувањата на правата на внатрешно раселените лица. Особено консултирајте се со меѓународните организации кои имаат конкретен мандат за заштита на внатрешно раселените лица.

- *Развијте опции, во консултации со канцеларијата, вклучувајќи и тајна комуникација со страната која го врши прекршувањето, формално застапување пред националните власти, изјави на загриженост за јавноста, правна помош за внатрешно раселените лица кои се жртви на прекршување на нивните права, и други активности насочени кон заштитата на правата на внатрешно раселените лица.*

- *Оценете го ефектот на секоја опција, вклучително и веројатноста за постигнување успех во одвраќањето на прекршувањето на правата, способноста да се извршат клучните програмски активности, способноста за одржување на присуството во областите каде што се внатрешно раселените лица, безбедноста на персоналот, и други слични фактори.*

- *Составете и спроведете стратегија, во консултации со канцеларијата, заснована врз оценката на предностите и лошите страни на опциите.*

- *Надгледувајте ја ефективностa на преземените активности, консултирајќи се со канцеларијата, во постигнувањето на промени за да се зајакне веројатноста за постигнување успех.*

Адаптирано од Упатствата за теренската работа во областа на внатрешното раселување

ЗАШТИТА ОД РАСЕЛУВАЊЕ

Раководните начела бр. 5 до бр. 9 ја нудат рамката за заштита на лицата од недоброволно раселување. Засновани врз меѓународното хуманитарно право и правото за човекови права, овие начела го афирмираат правото на поединците да бидат заштитени од произволно раселување и одговорноста на владите и другите власти за спречување на такво раселување. Тие, исто така, ги предвидуваат постапките што треба да се следат за да се минимизираат негативните ефекти на раселувањето кога истото ќе се спроведе.

СПРЕЧУВАЊЕ НА РАСЕЛУВАЊЕТО

"Еден грам превенција вреди колку килограм лек". Најефикасниот начин за справување во внатрешното раселување е да се избегнат условите кои би можеле да ги примораат луѓето да ги напуштат домовите против нивната волја. Кога владите и другите институции ги почитуваат човековите права и хуманитарното право, веројатноста за внатрешно раселување во голема мера се намалува.

Забрана на произволно раселување

Заштита од произволно раселување е основно човеково право. Произволното раселување им ја

одзема на луѓето можноста за избор на местото на живеење. Тоа исто така им го ускратува правото на слобода на движење, присилувајќи ги да ги напуштат нивните домови.

Секој има право на слобода на движење и престој во рамките на границите на секоја држава

Од Универзалната Декларација за човекови права

Член 13(1)

Раселувањето е забрането, без оглед на околностите, кога со него се настојува да се измени етничкиот, верскиот или расниот состав на одредени области. Ваквата апсолутна забрана се применува за етничкото чистење, *апартхејдот* и присилното раселување како *колективна казна*. Иако заштитата од други форми на раселување не е апсолутна, државите ги прекршуваат своите обврски доколку произволно ги раселуваат луѓето, односно без императивни причини кои се стриктно поврзани со заштитата на националната безбедност, јавниот ред, јавното здравје или слични јавни интереси.

Заштита од произволно раселување постои и во време на *војна*. Како општо правило, на завојуваните страни им е забрането да ги присилуваат цивилите да се преселат освен доколку не можат да докажат дека безбедноста на погоденото население или императивните воени причини го бараат тоа. Бидејќи раселувањето е исклучок, а не правило во борбените

Дејствија, товарот да докаже дека придвижувањето на населението е оправдано го има завојуваната страна.

Раселувањето на цивилното население нема да се нареди од причини поврзани со конфликтот, освен доколку тоа не го бараат безбедноста на инволвираните цивили или императивните воени причини

Од Женевските конвенции
1949, Протокол II, член 17

Природните или катастрофите предизвикани од човекот, како што се суши и глад, не може да се употребаат како изговор за произволно преселување на етнички или верски малцинства и политички противници. Раселувањето предизвикано од големи развојни односно градежни проекти, како што се изградба на брани или други градежни планови, може да се смета за произволно доколку истото не може да се оправда од императивниот јавен интерес. Дури и кога ќе се утврди таквиот јавен интерес, лицата раселени поради развојни/градежни проекти треба да се консултираат и да им се додели компензација. Раселувањето мора да се спроведе на начин со кој нема да се прекршат другите човекови права и со кој ќе се минимизираат неговите негативни ефекти.

Во Раководните начела натаму се нагласува дека доколку раселувањето се случи, истото треба да биде

привремено. Раселувањето не треба да трае подолго отколку што е потребно во императивните околности со кои се оправдува раселувањето. Ова значи дека треба да се бараат решенија за раселувањето и истите да се спроведат што е можно побрзо. Веднаш штом цивилите можат безбедно и достоинствено да се вратат, раселувањето треба да се прекине.

Идентификување на алтернативи за раселувањето

Во одредени ситуации, на пример за време на вооружен конфликт, придвижувањето на луѓето од нивните домови можеби е најдобриот и најхуман начин да се зачува нивниот физички интегритет. Сепак, секогаш кога е тоа возможно треба да се истражат алтернативите за раселувањето, за да се утврди дека раселувањето се применува само како последно средство. Раководните начела ја зајакнуваат одговорноста на надлежните да осигураат дека се испитани сите остварливи алтернативи за да се избегне раселувањето секогаш кога е тоа возможно. На пример, дали браната би била исто толку ефективна доколку се постави во помалку населено место, за што ќе биде потребно раселување од помал обем? Дали воспоставувањето на безбеден коридор кој ќе овозможи испорака на храна за заедниците отсечени со конфликтот ќе значи дека жителите на градот не мора да одат во центри за помош? Или, дали двете страни во конфликтот ќе ги признаат и ќе се воздржат од напади и присилување на раселување на

"заедниците на мирот" кои даде завет дека нема да соработуваат со ниту една страна во конфликтот? Овие и други алтернативи за раселувањето биле испробани на многу места. Нивниот успех е потврда дека раселувањето често може да се избегне.

Консултации со погодените страни

Еден од најдобрите начини за заштита на луѓето од произволно раселување е тие да се вклучат во одлуките за нивната иднина. Понекогаш, консултациите со населението кое треба да се расели ќе помогнат да се идентификуваат некои алтернативи за раселувањето. Локалното население, често, е подобра информирано за опциите отколку националните власти. Од друга страна, со консултациите може, исто така, да се појасни дека нема алтернативи. Често, луѓето доброволно се раселуваат доколку ги разберат причините, односно дека преселувањето е неопходно и доколку чувствуваат дека учествуваат во одлуката. Тие, исто така, може да имаат и добри идеи за тоа каде да се преселат. На пример, членовите на заедницата кои веќе се преселиле во други делови од земјата можат да им помогнат на новораселените лица да се интегрираат во новата средина.

Што можете да направите?

Теренскиот персонал често е првиот кој ги забележува знаците на присилно раселување. Во координација со агенциите со дефинирани одговорности, теренскиот персонал може, меѓу другите, да ги преземе и следниве активности:

- *Приберете точни податоци за населението и условите во заедниците изложени на ризик од раселување, како и за факторите кои го приморуваат раселувањето.*
- *Воспоставете системи за "рано предупредување" кои ги предупредува заедниците, властите и организациите за ризикот од раселување.*
- *Сугерирајте алтернативи за раселувањето, преку студии, анализи и дискусии со водачите на заедниците и властите.*
- *Идентификувајте групи со специјални потреби меѓу населението изложено на ризик или заедници кои се посебно зависни или се приврзани за земјиштето и насочете ја помошта или заштитата кон овие групи.*
- *Заллагајте се, меѓу раселените лица и кај властите, донаторите и меѓународните организации и другите,*

за правата на заедниците изложени на рискот од раселување.

- *Отворете ги каналите за комуникација меѓу раселените лица и националните или локалните власти кои можат да го спречат раселувањето, или осигурете се дека има таква комуникација во однос на правата на раселените лица.*

- *Бидете присутни во заедниците на кои им се заканува раселување, за да се намали рискот од раселување.*

- *Распределете го персоналот, транспортот, материјалите за засолништа и другите материјали кои ќе бидат неопходни доколку раселувањето се чини неизбежно.*

- *Утврдете ги оптималните локации каде што можат да се сместат заедниците за време на раселеноста, земајќи ги предвид нивните потреби за заштита и основни услуги за време на раселувањето, и подгответе ги тие места.*

- *Направете студии за потенцијалното влијание на раселувањето врз животната средина, кога е неопходно, и изнајдете начини да се минимизира штетата.*

Адаптирано од Упатствата за теренската работа во областа на внатрешно раселување

МИНИМИЗИРАЊЕ НА РАСЕЛУВАЊЕТО И НЕГОВИТЕ НЕГАТИВНИ ЕФЕКТИ

Доколку за преселувањето на населението не може да се најде соодветна алтернатива, треба да се преземат сите напори за да се минимизира обемот на раселувањето и за да се осигура дека истото се одвива на што е можно позадоволителен начин. Раководните начела јасно кажуваат дека раселувањето нема да се извршува на начин со кој се прекршуваат правата на живот, достоинство, слобода и безбедност на погоденото население. Властите мора да гарантираат дека е обезбедено соодветно сместување и дека раселувањето се одвива во задоволителни услови на безбедност, исхрана, здравствена грижа и хигиена и семејно единство.

На пат

Негативните ефекти на раселувањето може да се намалат со тоа што самото преселување ќе се изведе во услови со кои се максимизира безбедноста и добросостојбата на раселеното население, со должно внимание за жените, децата, постарите, инвалидизираниите, и другите кои имаат специјални потреби во текот на раселувањето. Негативните ефекти исто така ќе се минимизираат доколку се осигури дека членовите на семејството не се разделуваат за време на изведувањето на раселувањето и дека сместувањето во текот на

раселувањето ги исполнува основните здравствени и безбедносни стандарди.

Места за релокација

Изборот на местото за релокација исто така ќе помогне да се заштитат правата и да се минимизираат негативните последици. На пример, изборот на места за релокација кои се колку што е можно поблиску до матичното место ќе го скрати патувањето, ќе помогне да се одржи животот во позната средина и ќе се олесни враќањето штом тоа стане возможно. Натаму местата за релокација на раселеното население треба да му овозможат одново да го воспостави нормалниот стопански, општествен и друг живот, што е можно побрзо.

Луѓето во заедниците каде што ќе се најдат раселените лица се клучните актери во минимизирањето на ефектите на раселувањето. Треба да се направат напори за ради сигурност дека потребите и интересите на заедниците-домаќини се земаат предвид при креирањето на програмите за заштита, помош и решавање. Негативните ефекти исто така можат да се намалат помагајќи им на раселените лица да ги задржат социјалните и сите други врски со заедницата. На крајот, изборот на места за релокација со соодветно сместување, снабдување со храна, санитарни услови, здравствена заштита и други услови поволни за полесното одвивање на

преселувањето ќе ја минимизираат штетата од раселувањето.

Планирање

Во колку што е можно поголема мера, раселувањето не треба да се одвива без внимателно планирање. Дурри и во случај на итна ситуација, претходно создадените планови за итни состојби ќе овозможат внимателно разгледување на сите фактори при појава на криза. Како што е погоре кажано, властите треба да ги инволвираат луѓето кои ќе бидат раселени во процесот на одлучување, како и во планирањето и управувањето со самото преместување. Водачите на локалните заедници и формалните владини институции треба да се поттикнат да ги изготват плановите заедно со членовите на заедницата. Колку што е можно повеќе, членовите на заедницата кои учествуваат во планирањето треба да добијат помош за посета на можните места за релокација и да го оцената патот кон претпочитаното место за релокација. Овие посети ќе го опеснат планирањето со тоа што членовите на заедницата ќе се информираат за проблемите со кои најверојатно ќе се соочат, како и со можностите што ги очекуваат. Ваквите посети исто така ќе овозможат одржување на поинформативни консултации со погоденото население.

Треба да се направат специфични напори за да се вклучат жените во овие процеси. Учесството на жените

во напорите за планирање ќе помогне да се осигура не само нивната безбедност и добросостојба, туку и ќе ја зголеми веројатноста дека прашањата кои се однесуваат на поширокото семејство – на пример безбедноста и образованието на децата или достапноста до храна и прехранбени производи - ќе го добијат потребното внимание.

Минимизирање на негативните ефекти од

раселувањето:

Листа за проверки при планирањето

- ✓ Дали се разгледани алтернативите за раселувањето?
- ✓ Дали се одржани консултации со погоденото население, особено со жените?
- ✓ Дали членовите на раселената заедница ги посетиле предложените места за релокација?
- ✓ Дали се разгледани потребите за заштита и помош на патот кон местото за релокација?
 - ☐ Физичка безбедност и сигурност
 - ☐ Храна и други потреби
 - ☐ Засолниште
 - ☐ Санитарни услови

- ☐ Семејно единство
- ☐ Вулнерабилно население
- ☐ Итна здравствена заштита

✓ Дали се разгледани потребите од заштита и помош во местата за релокација?

- ☐ Физичка сигурност и безбедност
- ☐ Храна и други потреби
- ☐ Засолниште
- ☐ Санитарни услови
- ☐ Семејно единство
- ☐ Вулнерабилно население
- ☐ Здравствена заштита
- ☐ Образование
- ☐ Генерирање приходи
- ☐ Документи
- ☐ Структури за одлучување во заедницата

✓ Дали се разгледани механизмите за заштита на имотот кој е оставен ?

Одлучување

Исто така потребен е процес на разгледување преку кој ќе се донесат конечните одлуки за раселувањето. На крајот, властите кои го преземаат раселувањето се одговорни истото да го извршат соодветно.

Раководните начела велат дека одлуките за раселувањето ќе ги донесува владино тело кое има законски овластувања да нареди преселување на населението. Доколку се потребни активности за спроведување на законот – на пример, поради отпорот против легитимна наредба за евакуација – нив треба да ги извршат надлежните законски власти. Обуката на персоналот за спроведување на законот за извршување на нивните должности на што е можно посоодветен начин би било корисен дел од процесот на планирање.

Ревизија на одлуките

Дел од процесот преку кој се планира и спроведува раселувањето кое не е итно треба да биде механизмот преку кој погоденото население може да ја оспори одлуката, и таквата жалба да биде разгледана од надлежните судски власти. Колку што е можно, процесот на ревизија треба да овозможи користење на повеќе лекови, од дозвола за останување, до одобрување за преселување на место по избор на засегнатото лице, па се до компензација за загубен дом и имот.

Автохтоните народи и друго посебно население

Во Раководните начела се прифаќа дека одредено население е особено приврзано за својата земја. Наведувајќи ги автохтоните народи, малцинствата,

селаните и сточарите, *Раководните начела* ги повикуваат државите да направат специјални напори за заштита од раселување на ваквото население.

ЗАШТИТА ЗА ВРЕМЕ НА РАСЕЛЕНОСТА

Внатрешно раселените лица се особено вулнерабилни за време на раселеноста, со што станува од суштествена важност да се осигура нивната заштита од воени напади и присилна регрутација, нечовечно или понижувачко постапување, притвор, затворање, присилно разделување од семејствата и други прекршувања на човечките и граѓанските права. *Раководните начела од бр. 10 до 23* се однесуваат на прашањата на заштита. Првата група начела се концентрира врз физичката безбедност и сигурност на поединците; втората група се однесува на семејните права; трета група, пак, се фокусира врз економските и социјалните права; И, четвртата група се однесува на граѓанските, политичките и други слични права.

ЈАКНЕЊЕ НА ЗАШТИТАТА НА ФИЗИЧКАТА БЕЗБЕДНОСТ И СЛОБОДАТА НА ДВИЖЕЊЕ

Потпирајќи се врз хуманитарното право и правото за човековите права, *Раководните начела од бр. 10 до 15* ги предвидуваат најосновните права на внатрешно раселените лица.

Право на живот

Разработувајќи го најосновното право што внатрешно раселеното лице го споделува со секој човек, *Раководните начела* нагласуваат дека на ниту едно лице нема произволно да му се одзема животот.

Прифаќајќи ја често многу тешката ситуација во која се наоѓаат внатрешно раселените лица, *Раководните начела* посебно внимание посветуваат на потребата истите да се заштитат од геноцид, убиства, вонсудско и произволно извршување на смртни казни и присилно исчезнување кое резултира со смрт. Не само што се забранети самите акти со кои на внатрешно раселените лица им се одзема животот, туку истото важи и за заканите и поттикнувањето за извршување на такви дејствија против нив.

Секој има право на живот, слобода и безбедност на

личноста

Од Универзалната Декларација за човековите права

Член 3

Раководните начела конкретно наведуваат ситуации во кои се загрозува животот, а во кои многу често се наоѓаат внатрешно раселените лица. Нападите, или другите акти на насилство против внатрешно раселените лица кои не учествуваат или кои престанале да учествуваат во непријателства, се забранети. Исто така, забранети се сите форми на борба со кои цивилите се изложуваат на ризик, вклучувајќи вооружени напади врз кампови и други населби, потоа изгладнувањето како метод на борба, и употреба на внатрешно раселени лица за заштита на воени објекти или нивна употреба за позитивно или негативно влијание врз воените операции.

Против пешадиските нагазни мини се особена закана за внатрешно раселените лица. Тие претставуваат опасност за цивилите, вклучувајќи ги и внатрешно раселените лица и за време и по завршувањето на непријателствата. Нагазните мини се слепи оружја кои не прават разлика меѓу борци и цивили. Внатрешно раселените лица можат да станат жртви на нагазни мини на пат до и од местото на нивната релокација, како и за време на нивната раселеност. На пример, внатрешно раселените жени можеби треба да поминат определена далечина за да најдат огревно дрво или други потребни производи, изложувајќи се на ризик секогаш кога се осмелуваат да излезат. Исто така, многу е веројатно дека внатрешно раселените лица не знаат каде се поставени мините, за разлика од оние кои остануваат во нивните села.

Право на Достоинство и интегритет на личноста

Забраната на мачење, нечовечно и понижувачко постапување е основно човеково право. Дури и во итни состојби, надлежните власти не смеат да го прекршат или да дозволат прекршување на ова право. Ниту пак смеат да дозволат внатрешно раселените лица да бидат подложени на силување, осакатување, акти на насилство засновано врз полот, присилна проституција или друг вид на непристојни напади. *Раководните начела* исто така, повикуваат на заштита од ropство, вклучувајќи и продажба чија цел е брак, сексуална експлоатација и присилен детски труд. Со

оглед на тоа што се отстранети од нивните домови ,
внатрешно раселените лица се особено подложни на
вакви напади. Целта на нападите можеби и не е само
да се наштети на конкретни жртви, туку и да се
рашири терор меѓу внатрешно раселеното население.
Исто како и со прекршувањето на правото на живот,
заканите и поттикнувањето на извршување на било кој
од овие акти, исто така, се забранети.

*Никој нема да биде подложен на мачење или
сурово, нечовечно или понижувачко постапување
или казнување*

Од Универзална Декларација за човекови права
Член 5

Заштита од произволно апсење и притвор

Секој човек има право на слобода и безбедност на
личноста. Воопштено, овие права имплицираат дека
властите не смеат произволно да ги апсат или
притвораат луѓето. Јасно е дека има произволно и
дискриминирачко извршување на власта доколку се
апсат или притвораат внатрешно раселените лица,
само затоа што тие се раселени, или пак поради
немање документи, што, пак, се должи на самите
услови на раселеноста.

*Никој нема да биде подложен на произволно
апсење или притворање*

*Од Меѓународниот пакт за граѓански и политички
права*
Член 9(1)

Внатрешно раселените лица во ниту еден случај нема
да се користат како заложници. Меѓународното право
е експлицитно во забраната на земање заложници во
текот на вооружени конфликти, ситуација во која
внатрешно раселените лица се најподложни на такви
акти. Ниту владините власти, ниту бунтовничките сили
не смеат да ги фаќаат цивилите и да ги користат на
ваков начин.

Правото на слобода и безбедност на личноста, за
внатрешно раселените лица значи незатворање или
неограничување на движењето во камп, освен доколку
специфичните околности тоа апсолутно го бараат и
само во времетраењето на исклучителните околности.
Камповите можат да се основаат како механизми за
пружање помош и заштита на внатрешно раселените
лица, но ваквите капацитети мораат да бидат од
отворен тип. Во согласност со *Раководните начела 12*
и 14, внатрешно раселените лица сместени на ваков
начин треба да имаат целосна слобода на движење во
и надвор од камповите.

Избор на местото на живеење

Освен во итни состојби, луѓето имаат право да бараат безбедност секаде каде што можат да ја најдат. Тие имаат право да останат таму каде што се доколку тоа е нивниот избор. Тие имаат право да отидат во друг дел од земјата. Тие имаат и право целосно да ја напуштат земјата и да побараат азил во друга земја, како што беше погоре наведено. Правото на избор на местото на живеење е особено важно за оние кои ги изгубиле семејството, Домовите и Движниот имот и се раселени поради настани кои се вон нивната контрола. Користењето на правото на избор на местото на живеење им дава чувство дека имаат барем некаква контрола врз сопствените животи.

Секој кој е законски на територијата на Државата, во рамките на таа територија, ќе има право на слобода на движење и слобода на избор на местото

на живеење

Од Меѓународниот пакт за граѓански и политички

права

Член 12

Заштита од присилно враќање

Внатрешно раселените лица имаат право на заштита од присилно враќање или преселување на било кое место каде што би биле изложени на ризик нивниот живот, безбедност, и/или здравје. Исто како што

начелото на неввраќање (non-refoulement) (забрана на присилно враќање во земјата на потеклото) е најважното право за бегалците, забраната на присилно враќање исто така е од суштествена важност за заштитата на внатрешно раселените лица. Ова начело е особено важно за внатрешно раселените лица затоа што токму губењето на можноста да останат во сопствените Домови ја карактеризира нивната тешка ситуација. Натамошното ускратување на нивното право да бараат безбедност им нанесува дури и поголема штета.

Заштита од присилно регрутирање во вооружени сили

Присилното регрутирање на возрасни или деца често се случува во ситуациите во кои се наоѓаат внатрешно раселените лица. Регрутирањето на внатрешно раселените деца представува особен проблем, како што забележува и Гласа Machel во нејзиниот извештај за ОН за влијанието на вооружените конфликти врз децата. "Децата за кои постои најголема веројатност дека ќе станат војници се деца од маргинализираните и сиромашните слоеви или деца кои се раздвоени од нивните семејства". Владите и бунтовничките сили ја носат одговорноста поради присилувањето на цивили да служат во многубројни воени цели, вклучувајќи и во служби за поддршка на воените дејствија, како што се: интенданти, носачи, курири, расчистување мини и обезбедување на секуларни услуги за борците.

Во ниту еден случај раселените деца нема да бидат регрутирани, од нив нема да се бара, ниту пак ќе им се дозволи да учествуваат во непријателствата. Меѓународното хуманитарно право и правото за човекови права се јасни по ова прашање.

Женевските конвенции и Конвенцијата за правата на Детето наведуваат дека страните во конфликтот треба да се воздржуваат од регрутирање на деца кои не достигнале возраст од петнаесет години, и треба да бидат претпазливи при дозволувањето децата на возраст од петнаесет до осумнаесет години да се приклучат кон воените сили. Се прават напори возраста за регрутирање да се подигне на осумнаесет години. Иако меѓународното право го дозволува регрутирањето на возрасните, воените власти не треба да применуваат дискриминирачка практика која е насочена кон раселените лица.

*Децата ниту ќе бидат регрутирани во
вооружените сили или групи, ниту пак ќе се
дозволи да учествуваат во непријателствата*

*Од Женевски конвенции
Втор протокол, Член 4(3)*

Раководните начела исто така нагласуваат, дека во ниту еден случај властите нема да употребуваат сурова, нечовечна или понижувачка практика за да присилат на почитување или за да казнат

непочитување на регрутирањето. На пример, воените власти не смеат да ги користат внатрешно раселените лица како заложници, да им ускратуваат храна, да им се закануваат на нивните семејства или да преземаат било какви слични дејствија за да ги присилат да се приклучат кон вооружените сили.

Што можете да направите?

Чекорите кои теренскиот персонал може да ги преземе во координација со агенциите со дефинирани одговорности на теренот, за заштита на животите, безбедноста и достоинството на внатрешно раселените лица, меѓу другото, го опфаќаат и следново:

- Дисеминирајте информации за правата на раселените лица за време на раселеноста меѓу раселеното население и до релевантните власти.
- Залагајте се кај властите за заштита на правата на внатрешно раселените лица и обезбедете поддршка за локалните невладини организации или други групи кои се залагаат за овие права.
- Обучете го воениот персонал, вклучувајќи ги и националните и мировните сили, за начелата на заштита.
- Воспоставете системи за надгледување и известување со кои ќе се документираат прекршувањата на правата што им се гарантираат на внатрешно раселените лица.
- Известете за блокирање на снабдувањето со храна или на други сериозни прекршувања на

правото на соодветен стандард на живеење.

- Прибирајте информации и известувајте за недоволното ограничување на слободата на движење на внатрешно раселените лица.
- Применете програми за нагазни мини за да се зголеми свеста за заканата која доаѓа од истите и кога е тоа можно отстранете ги.
- Бидете присутни во или во близина на раселените заедници, за да ги зајакнете активностите за заштита и за залагање за правата.
- Осигурете се дека управувањето со камповите формирани за внатрешно раселените лица ги одразува начелата поврзани со заштита за време на раселеноста.
- Намалете ја заканата од напади, идентификувајќи и спроведувајќи ги чекорите за спречување камповите да станат цел на нападите.
- Идентификувајте ги факторите кои ги спречуваат внатрешно раселените лица да бараат азил или да бараат безбедност во друг дел од нивната земја и работете на справувањето со таквите

фактори.

Адаптирано од Упатствата за теренската работа во областа на внатрешното раселување

ЗАЧУВУВАЊЕ НА СЕМЕЈСТВОТО И ЗАЕДНИЦАТА

Многу внатрешно раселени лица се одделени од нивните семејства како резултат на конфликтите и другите ситуации поради кои ги напуштаат домовите. Во Раководните начела бр. 16 и 17 се истакнува важноста на зачувувањето на семејното единство и покрај раселувањето.

Единство на семејството

Раководните начела ги поттикнуваат надлежните за помош и заштита на внатрешно раселените лица да го зачуваат единството на семејството. Со разделувањето на семејството на секој член од тоа семејство му се ускратува основното право на почитување на неговиот семеен живот. Со оглед на тоа што семејната заедница обезбедува значителна безбедност на нејзините членови, одделувањето на членовите на семејството, исто така, ги поткопува другите права. Конкретно, децата и жените стануваат вулнерабилни на експлоатација кога се одделени од нивните најблиски.

Семејството е природната и основна ќелија на општеството и има право на заштита од страна на општеството и државата

Од Универзална Декларација за човекови права
Член 16 (3)

Со специјалните програми за непридружваните малолетници треба да се избегне нивна изолација и нивно подложување на непотребен психолошки и физички стрес. Таквите програми, исто така, треба внимателно да се избалансираат со соодветната грижа за децата кои живеат во семејната единица. Хуманитарните организации имаат одговорност за тоа дека нивните програми немаат негативно влијание врз семејствата – ниту индиректно ниту директно.

Кога семејствата кои сакаат да останат на истата локација во текот на периодот на раселувањето, властите треба да ја задоволат таквата желба. Колку што е можно, членовите на истиот семејство треба да се сместени во исти сместувачки капацитети. Единството на семејството треба да се одржува дури и во случаи на затворање или ограничување во кампови.

Семејна реунификација

Не треба да повторуваме дека еден од најтешките проблеми за внатрешно раселените лица е одделување од членовите на семејството. Во неможност да останат заедно за време на бегството, тие не знаат дали членовите на нивното семејство безбедно стигнале на друга локација или загинале по пат. Особено е загрижувачко одделувањето на децата од родителите. На пример, по конфликтот во Руанда, повеќе од 100 илјади непридружувани малолетници беа идентификувани во бегалските и камповите за

внатрешно раселените лица. Во многу случаи, таквите деца имаат живи родители или други блиски членови на семејството со кои би можеле да се обединат.

Секоја страна во конфликтот ќе ги овозможи истрагите на членовите на семејството разделени поради војна, со цел да се обноват контактите меѓу нив и истите да се сретнат доколку е можно

Од Четвртата женевска конвенција

Член 26

Раководните начела го нагласуваат правото на внатрешно раселените лица да дознаат што се случило и каде се наоѓаат исчезнатите роднини. Тие, исто така, имаат право да се обединат, колку што е можно побрзо, со членовите на нивното семејство. Главната одговорност за лоцирање на роднините и овозможување на семејната реунификација ја имаат националните власти, но тие треба да соработуваат со меѓународните организации како што се, на пример Меѓународниот комитет на црвениот крст (ICRC), кои работат на откривањето на лица исчезнати за време на конфликти и други катастрофи.

Правата на децата

Внатрешно раселените деца имаат посебни потреби кои треба да се задоволат за време на раселеноста. Тие се подложни на физички напади, присилно регрутирање и други прекршувања на нивните права.

Особено кога се разделени од нивните семејства, децата може да биде тешко да добијат хран засолниште, здравствена заштита, образование други потреби. Доколку биле сведоци на смртта на сопствените родители или на други злосторства, ти може да страдаат од сериозни психолошки трауми. Придржувајќи се кон начелата разработени в Конвенцијата за правата на детето на Обединетите нации, програмите за внатрешно раселените деца треба да определат што е од голем интерес на детето. Семејната реунификација најчесто е наипосакувано резултат, но доколку тоа се покаже како невозможно, треба да се направат аранжмани за алтернативен сместување во семејство или друг вид грижа. Во многу случаи, на оние кои се грижат за децата ќе им биде потребна помош за да ги задоволат потребите на внатрешно раселените деца.

Во сите дејствија во врска со децата, без оглед дали истите се преземени од страна на јавни или приватни институции за социјална помош, законски основани судови, административни власти или законодавни тела, примарната грижа треба да биде најважниот интерес на детето од Конвенцијата за правата на детето
Член 3

Светоста на посмртните останки и гробовите

Со оглед на тоа што смртта премногу често се случува во ситуации што резултираат со внатрешно раселување, Раководните начела се занимаваат и со прашањето во врска со посмртните останки и гробовите на починатите. Властите ја имаат одговорноста да го спречат уништувањето или осакатувањето на посмртните останки и да го овозможат нивното враќање на најблиските роднини. Доколку посмртните останки не можат да се вратат, властите мораат со нив да постапуваат со должна почит. Властите, исто така, ја имаат одговорноста да ги заштитуваат и почитуваат гробовите на внатрешно раселените лица. Најаму, Раководните начела ги потсетуваат властите, дека внатрешно раселените лица треба да имаат право на пристап кон гробовите на нивните роднини.

Што можете да направите?

Чекорите што теренскиот персонал може да ги преземе во координација со агенциите со дефинирани одговорности на теренот, во целите на заштита на семејното единство меѓу другото го опфаќаат и следново:

- *Изгответе програми со кои на семејствата им се овозможува да останат заедно.*
- *Поддржете ги програмите за пронаоѓање со кои на раселените лица им се обезбедуваат информации за локацијата и состојбата на членовите на семејството.*
- *Помогнете им на семејствата да ги лоцираат децата одделени во текот на раселувањето.*
- *Упатете ги внатрешно раселените лица на програмите на Црвениот крст кои ќе им помогнат да комуницираат со членовите на семејството.*
- *Унапредувајте ја семејната реунификација, залагајќи се кај одговорните власти и обезбедувајќи транспорт и логистичка поддршка.*

Адаптирано од Упатствата за теренска работа во областа на внатрешното раселување.

ЗАШТИТА НА ЕКОНОМСКИТЕ, СОЦИЈАЛНИТЕ И КУЛТУРНИТЕ ПРАВА

Внатрешно раселените лица често се наоѓаат во ситуација да бидат без соодветна помош или можности да си обезбедат средства за живот. Раководните начела бр. 18, 19, 21 и 23 ги наведуваат економските, социјалните и културните права кои посебно се применуваат за внатрешно раселените лица.

Соодветен стандард на живеење

Внатрешно раселените лица низ целиот свет страдаат поради многу несоодветните услови за живот. Потпирајќи се врз хуманитарното право и правото за човековите права, Раководните начела јасно кажуваат дека надлежните власти се одговорни на внатрешно раселените лица да им обезбедат основна помош или да им обезбедат безбеден пристап кон истата. Без оглед дали тие живеат во кампови или се распрекаани низ градовите и руралните области, како минимум, внатрешно раселените лица мораат да имаат пристап кон основната храна и вода за пиење, основно засолниште и сместување, соодветна облека, основни здравствени услуги и санитарни услови. Сите овие се основни животни потреби. Главната причина за смртноста кај внатрешно раселените лица, како и кај бегалците и другото население погодено од војна, е лошата исхрана. Недостатокот од храна зема свои жртви, а лошо исхранетите лица се подложни на

болести. Поштите санитарни услови и снабдувањето со загадена вода, исто така, придонесуваат за високата стапка на смртност. Исто така, лицата без соодветно засолниште и облека се повеќе подложни на болести кои претставуваат закана за животот и изложување на сурови временски услови.

Државите-пристапнички кон овој Пакт го признаваат правот о на секо е лице на соодветен стандард на живеење за него и неговото семејство, вклучувајќи соодветна исхрана, облека и сместување и на континуирано подобрување на животните услови

*Од Меѓународен пакт за економски, социјални
културни права*

Член 11(1)

Треба да се посвети особено внимание на тоа да се осигура дека материјалната помош стигнува до вулнерабилните групи кои може да имаат тешкотии во снабдувањето со храна, засолниште и други средства. Конкретно, во програмите за помош треба да се посвети внимание на потребите на инвалидизираниите лица, на постарите и на непридружуваниите деца. Самохраните глави на семејството, исто така, може да бараат потребна посебна помош за да се осигурат дека нивните семејства добиваат соодветна помош.

Право на здравствена и медицинска заштита

Основните здравствени услуги можат да помогнат да се спречат високите стапки на смртност и појава на болести и преку превентивните и преку куративните стратегии. Како минимум, сите внатрешно раселени лица треба да имаат пристап кон основните здравствени услуги кои вклучуваат вакцинирање на децата, санитарни служби, дополнителни програми за исхрана за потхранетите деца и возрасни и репродуктивни здравствени услуги. Посебно внимание треба да се посвети на спречувањето на заразните и инфективни болести, вклучувајќи ја и СИДАТА/АИДС. Со оглед на фактот што сместувачките капацитети се често пренаселени, особено за време на итните состојби, ако не се преземат посебни напори често доаѓа до ширењето на овие болести. Најаму, сите ранети, болни и инвалидизирани внатрешно раселени лица треба да ја добијат потребната здравствена заштита што е можно побрзо. Пристапот кон здравствените услуги за ментално здравје е од суштествена важност со оглед на високата стапка на појава на пострауматичен стрес и други психолошки реакции на стресовите на кои биле претходно подложени, за време и по бегството. При определувањето на тоа кога и какви здравствени услуги ќе се обезбедат за внатрешно раселените лица, треба да се применуваат само медицинските критериуми. Статусот на овие лица како внатрешно

раселени лица воопшто нема никакви влијание при Донесувањето на овие одлуки.

Државите-пристапнички кон овој Пакт го признаваат правото на секое лице да го ужива највисокиот можен стандард на физичко и

ментално здравје

Од Меѓународниот пакт за економски, социјални и културни права

Член 12

Раководните начела велат дека треба да се посвети посебно внимание на здравствените потреби на жените и на нивниот пристап кон здравствените служби за жените, потоа жени-здравствени работници и советодавни услуги за жртвите на сексуална и друг вид злоупотреба. Несоодветните, или здравствени услуги до кои се нема пристап, можат да претставуваат пречка за добрата здравствена состојба на жените и нивните семејства. Отсуството на жени-здравствени работници е една од главните пречки за здравствената заштита, особено кога културните вредности ја спречуваат жената да ја прегледа маж кој не е член на најблиското семејството. Натаму, основните потреби на жените, како што се соодветна облека, соодветни хигиенски влошки и миене и перење особено за жените во менструалниот циклус, често се занемаруваат во отсуство на соодветни здравствени услуги за жените.

Учеството на жените

Раководните начела ја нагласуваат важноста на учеството на жените во планирањето и распределбата на основната помош што им следува на внатрешно раселените лица. Учеството на раселеното население се покажало како многу тешко во многу средини, а учеството на жените може да биде особено проблематично во култури кои ги исклучуваат жените од вообичаените механизми на одлучување. Исклучувањето на жените, сепак е прекршување на човековите права. Натаму, како што е наведено во Раководните начела, раселените жени имаат најдобро чувство за тоа што им е потребно ним и на членовите на нивното семејство и често имаат добра идеја за тоа како најдобро да се задоволат таквите потреби. Се проценува дека дури 80 проценти од внатрешно раселените лица се жени и нивни издржувани деца, со што учеството на женската популација во одлуките за обезбедените услуги е уште поважно. Особено, нивното учество треба да се бара во однос на распределбата на храната и составот на кошничките со храна, планирањето и поставеноста на камповите или другите засолништа, како и во однос на распределбата на водата и огревното дрво. Одлуките за секое од овие прашања влијаат и врз испораката на услугите и врз сигурноста на жените и децата кои ги одбиваат.

Дискриминацијата против жените го прекршува начелото на еднаквост на правата и почитувањето на човековото достоинство, и претставува пречка за учеството на жените, на подеднаква основа со

мажите, во политичкиот, општествениот, економскиот и културниот живот на нивните земји, го спречува развојот на просперитетот на општеството и семејството и го отежнува целосниот развој на потенцијалите на жените во рамките на службите на нивните земји и човештвото

Од Конвенцијата за елиминација на сите форми на Дискриминација врз жените

Преамбуле

Право на работа

Внатрешно раселените лица имаат право да бараат вработување и да учествуваат во стопанските активности. Способноста за генерирање приходи за себе и за семејството е особено важно за внатрешно раселените лица кои инаку би биле зависни од хуманитарната помош. Многу фактори влијаат врз способноста на внатрешно раселените лица да учествуваат во стопанскиот живот, вклучувајќи ги тука и безбедносните факти, достапноста до работни места и колку можат да се искористат нивните квалификации. Внатрешно раселените лица може и да даваат отпор да праваат економски инвестиции во нивните нови заедници доколку веруваат дека ќе се

вратат дома брзо. Но, доколку периодот на раселеноста продолжи и перспективата за враќање се повеќе се намалува, интересот за стопанските активности може да порасне.

Секој има право на работа, слободен избор на вработување, правични и поволни услови за работа и заштита од невработеност

Од Универзалната Декларација за човекови права
Член 23

Имотни права

Гарантирањето на имотните права е особено важно во ситуациите на внатрешна раселеност. Внатрешно раселените лица често ги напуштаат своите домови многу брзо, при што не се во состојба да го обезбедат својот имот. При бегство и при престој во камповите за внатрешно раселени лица нивниот физички имот може да подлежи на кражба, уништување или самоволно запленување од страна на властите. На внатрешно раселените лица не треба самоволно да им се одзема движниот или недвижниот имот преку ограбување, директни и општи напади или други акти на насилство, да се употребува за заштита на воените операции или цели, или да станува предмет на одмазднички дејствија. Нивниот имот, исто така, не смее да се уништува или да се запоседува како форма на колективна казна. Надлежните власти и во матичните заедници и во местата за репакција

мораат да преземат чекори да го заштит имотот на внатрешно раселените лица од вакви акти.

Секој има право да поседува имот, сам како и во заедница со други. На ниту едно лице нема произволно да му се одземе имотот
Од Универзална Декларација за човекови права

Член 17

Конкретно, властите мораат да го заштитат движниот и недвижниот имот кој внатрешно раселените лица го оставиле зад себе од произволно и незаконско присвојување, запоседување или употреба. Се трошат многу време и ресурси во решавањето на имотните права по мировните спогодби, поради честите прекршувања на ова право. Кога земјиштето и домот го окупираат други, станува многу потешко да се решат тензиите во општеството и да се опесни враќањето.

Право на образование

Секој човек, вклучувајќи ги и внатрешно раселените лица, има право на образование. Ова право често се прекршува во ситуации на внатрешно раселување, особено во текот на итната фаза. *Раководните начела* јасно велат дека властите ќе гарантираат дека внатрешно раселените деца ќе добијат бесплатно основно образование. Основното образование е основно право и треба да се признае дури и во итни

состојби. Посетувањето на наставата треба да биде задолжително. Родителите го задржуваат правото да го изберат образованието што е достапно за нивните деца. Властите треба да преземат чекори кои гарантираат дека образованието кое е достапно за внатрешно раселените деца ги почитува нивниот културен идентитет, јазик и религија.

Секој има право на образование. Образованието ќе биде бесплатно, барем на основно и првично ниво
Основното образование ќе биде задолжително

Од Универзална Декларација за човекови права

Член 26

Иако според правото за човекови права властите не се обврзани да обезбедуваат образование над основното, *Раководните начела* ги поттикнуваат властите да обезбедат дополнителни образовни услуги и капацитети достапни за внатрешно раселените адолесценти и возрасни штом ќе го дозволат тоа условите. Можностите за средно образование и образование за занимања се ограничени во речиси сите локации со внатрешно раселени лица. Недостатокот на таквите образовни можности има негативни последици и врз способноста на внатрешно раселените лица да се издржуваат и врз обуката на достаточен број на наставници кои обезбедуваат општо основно образование за децата.

Раководните начела посебно се осврнуваат на потребата од осигурување целосно и рамноправно учество на жените и девојките во образовните програми. Иако пристапот до образованието е проблем за внатрешно раселените лица, жените и девојките често се соочуваат со поголеми пречки. Тоа се често пречки од културна природа, и се огледуваат во фактот што често девојките се помалку застапени во училиштата. Сепак, правото за човекови права е јасно во доделувањето на рамноправен пристап кон образованието за девојките и жените.

Што можете да направите?

Чекорите кои теренскиот персонал може да ги преземе во координација со агенциите со дефинирани одговорности на теренот, во целите на заштитата на економските, социјалните и културните права на внатрешно раселените лица, меѓу другото, го опфаќаат и следново:

■ *Надгледувајте го пристапот кон хуманитарната помош за внатрешно раселените лица, на пример преку програмите за утврдување на неисхранетост, стапките на смртност и појавата болести.*

■ *Заштитувајте го правото на соодветен стандард на живеење, и осигурете се дека се задоволени основните потреби од храна, вода, здравствена заштита, санитарни услови, засолниште и облека.*

■ *Оценете ја соодветноста и ефективноста на хуманитарната помош, на пример дали големината и составот на кошничката со храна според хранливата вредност и културните навики е соодветна и дали засолништето, храната и другите материјали се обезбедуваат на начин со*

кој се зголемува сигурноста на жените и децата.

- Унапредувајте ги економските можности, создавајќи и спроведувајќи програми со кои на внатрешно раселените лица им се овозможува да заработат приходи, како и да произведуваат сопствена храна или облека.

- Залагајте се за целосно учество на жените во сите програми за помош, образование и за програмата за стекнување на приходи за внатрешно раселените лица.

- Поддржувајте го пристапот кон образованието за внатрешно раселените лица, вклучувајќи го и нивното запишување во локалните училишта, и кога е можно, унапредувајте го високото образование и обука по занимања за адолесцентите и возрасните.

- Поддржете ги чекорите за гарантирање на имотните права и за решавање на имотните спорови во однос на внатрешно раселените лица.

Адаптирано од Упатствата за теренска работа во областа на внатрешното раселување.

ЗАШТИТА НА ОСНОВНИТЕ СЛОБОДИ

Раководните начела бр. 20 и 22 ги опишуваат граѓанските и политичките права кои им припаѓаат на внатрешно раселените лица.

Признавање пред законот

Признавањето како лице пред законот е универзално човеково право. Без таквото признавање, внатрешно раселените лица се подложни на многу форми на злоупотреба, вклучувајќи и неосновани пречки за патување во рамките на или надвор од нивната земја, сопственост на имот и признавање на браковите, раѓањата и смртта. Често, способноста на внатрешно раселените лица да ги користат своите законски права е попречена од недостатокот на документација. Внатрешно раселените лица можеби ги изгубиле документите со кои се утврдува нивниот правен статус, како резултат на истите околности кои го предизвикале нивното бегство. Исто така, документите често се уништени или се губат во текот или по бегството. Децата родени во текот на раселеноста можеби никогаш нема да добијат соодветни документи.

Секој ќе има право да биде признаен како лице
пред законот

Од Меѓународен пакт за граѓански и политички права

Член 16

Многу често владите поставуваат неразумни пречки за издавање или замена на документи – на пример, тие бараат сите граѓани да ги добијат документите во нивното место на постојано живеење. Раководните начела ја нагласуваат одговорноста на властите, на внатрешно раселените лица да им ги издадат сите документи потребни за користење на нивните законски права, вклучувајќи пасоши, документи за лична идентификација, изводи од матичните книги на бракови и раѓање. Доколку внатрешно раселените лица треба да заменат изгубен или уништен документ, владите мора да овозможат издавање на нови документи.

Раководните начела исто така нагласуваат дека жените и мажите имаат еднакви права за добивање на потребните документи. Жените често се соочуваат со физички ограничувања за добивање на документи, особено кога мораат да патуваат подалеку за да стигнат до надлежните власти. Владите мораат да преземат чекори за да осигурување дека таквите пречки се отстранети. Натаму, жените, како и мажите имаат право документите да им се издаваат на нивно име. Во некои случаи, документите се издаваат само на главата на домаќинството. Кога се случува ова, другите членови на семејството стануваат вулнерабилни доколку главата на домаќинството не е со нив постојано. На пример, жените можеби не ќе можат да отидат безбедно до пазарот доколку не ги придружуваат нивните сопрузи. Жените и децата чии

сопрузи/татковци ги напуштиле се особено изложени на ризик доколку немаат документи за идентификација на нивно име.

Граѓански и политички права

Без оглед на тоа каде живеат внатрешно раселените лица, не треба да има дискриминација во однос на нивните права на слобода на мисла, свест, вероисповед, мислење и изразување. Натаму, внатрешно раселените лица имаат право слободно да се здружуваат и рамноправно да учествуваат во работите на заедницата, и имаат право да гласаат и да учествуваат во владините и јавните работи. Често на внатрешно раселените лица им се ускратува способноста за целосно учество затоа што не живеат во местата каде што се постојано населени. Со цел овие права да станат значајни во смисла на нивно искористување, внатрешно раселените лица мораат да имаат право на пристап кон механизмите неопходни за користење на нивните права.

Секој има право на слобода на мислење и изразување Ова право вклучува и слобода да се формираат мислења без вмешување, и да бараат, добиваат и даваат информации и идеи преку било кој медиум и без оглед на границите

Од Универзалната Декларација за човекови права

Член 19

Внатрешно раселените лица, исто така, имаат право да комуницираат на јазикот кој го разбираат. Многу внатрешно раселени лица се припадници на малцинства, вклучувајќи ги и автохтоните народи, кои не го зборуваат, читаат или пишуваат јазикот на мнозинството или на оние кои се на власт. Доколку службите и другата помош се обезбедува само на јазикот кој внатрешно раселените лица не го разбираат, тие може да се соочат со несовладливи пречки за уживање на правата наведени во *Раководните начела*.

Што можете да направите?

Чекорите кои теренскиот персонал може да ги преземе во координација со агенциите со дефинирани одговорности на теренот, во целите на заштита на граѓанските и политички права на внатрешно раселените лица, меѓу другото, го вклучуваат и следново:

- *Поддржете ги програмите за замена на изгубените документи, како што се изводи од матична книга на родените или тапи за имот.*
- *Консултирајте се, побарајте мислење и на друг начин вклучете ги внатрешно раселените лица во сите програмски активности.*
- *Унапредувајте ги граѓанските права на внатрешно раселените лица, особено правото на глас, и помогнете им во користењето на нивните права на слобода на мисла, собирање, свест, вероисповед или верување, мислење и изразување.*

Адаптирано од Упатствата за теренската работа во областа на внатрешното раселување

Пристапот кон хуманитарната помош е еден од најтните проблеми што ги погодуваат внатрешно раселените лица. Делот 4 од Раководните начела ги опишува улогите и одговорностите на националните власти и меѓународните организации во обезбедувањето хуманитарна помош за внатрешно раселените лица. Овие начела потврдуваат дека националните власти ја имаат носечката одговорност во обезбедувањето помош за нивните државјани, но тие исто така потврдуваат, дека меѓународните организации и другите соодветни учесници исто така имаат важна улога.

ОДГОВОРНОСТИ НА ВЛАСТИТЕ

Раководните начела јасно кажуваат дека примарната должност и одговорност за обезбедување на хуманитарна помош ја имаат националните власти. Истата обврска ја имаат и бунтовничките групи во однос на цивилното население под нивна контрола. И двете страни можат на внатрешно раселените лица директно да им обезбедуваат помош. Кога го прават тоа, тие помошта треба да ја реализираат во согласност со начелата на хуманост и на начин со кој ќе се покаже непристрасноста и недискриминацијата. Доколку не можат или не сакаат да пружат помош, тие мораат да доделат брз и непречен пристап за другите соодветни учесници кои сакаат и можат да ги

спроведат програмите за помош. Кога меѓународните хуманитарни организации и другите соодветни учесници ги нудат своите услуги во корист на внатрешно раселените лица, националните власти и бунтовничките групи нема да ги сметаат нивните понуди како акти на непријателство или вмешување во нивните внатрешни работи и не смеат согласноста за пружање помош произволно да ја одлагаат.

УЛОГАТА НА ХУМАНИТАРНАТА ПОМОШ

Раководните начела јасно кажуваат дека меѓународните хуманитарни организации и другите соодветни учесници имаат право да ги понудат своите услуги за помош на внатрешно раселените лица. Ваквите учесници ги вклучуваат, но не се ограничени на Меѓународниот комитет на црвениот крст (ICRC), кој има експлицитни одговорности за време на вооружени конфликти, и Високиот комесар за бегалци на Обединетите Нации (УНХЦР) од кој понекогаш се бара да дејствува во корист на внатрешно раселените лица. Други меѓународни организации, како што се УНИЦЕФ, Светската програма за храна, Развојната програма на ОН и Меѓународната организација за миграција исто така играат важна улога, исто како и националните власти на другите земји (вклучувајќи ги и воените единици кои ја транспортираат храната и другата помош, обезбедуваат логистичка поддршка, и ги испорачуваат хуманитарните услуги); а и меѓународните и локалните невладини организации.

Непристрасно хуманитарно тело, како што е
Меѓународниот комитет на црвениот крст, може да
ги понуди своите услуги на страните во

конфликтот

Од Женевските конвенции

Член 3

Како и националните власти, овие агенции мораат да ги спроведуваат програмите за помош на начин кој е хуман, непристрасен и без дискриминација. Тие треба да ги почитуваат релевантните меѓународни стандарди и кодекси на однесување. Таквите кодекси ги обврзуваат потписниците да обезбедуваат помош врз основа на потребите, без оглед на политичките или верските определби на корисниците.

Правото на добивање хуманитарна помош, и истата да се понуди, е основно хуманитарно начело кое треба да го уживаат сите граѓани во сите земји ...

Кога пружаме хуманитарна помош, тоа не претставува акт на политичка партија или општ политички акит и не треба да се гледа како таков

Начела за однесување на Движењето на црвениот крст, Црвената полумесечина и на невладините организации при спроведување на програми за одговор при катастрофи

УЛОГАТА НА ЗАШТИТА

Одредени меѓународни организации, како што се ICRC и УНХЦР, имаат конкретни мандати за спроведување на нивната улога на заштита. Другите меѓународни организации и невладини организации исто така треба задолжително да ја земат предвид заштитата на внатрешно раселените лица. Во текот на пружањето помош, теренскиот персонал дознава за прекршувањето на правата, несигурноста на лицата и други проблеми сврзани со заштитата. Раководните начела нагласуваат дека хуманитарните агенции се одговорни за преземање на соодветни мерки кога се соочени со вакви прекршувања.

БЕЗБЕДНОСТА НА ХУМАНИТАРНИОТ ПЕРСОНАЛ

Се повеќе хуманитарниот персонал подлежи на закани и напади кои доведуваат до повреди и смрт. Таквите напади на крајот го ограничуваат пристапот кон хуманитарна помош за внатрешно раселените лица. Раководните начела ја нагласуваат потребата од заштита на безбедноста и сигурноста на оние кои ја испорачуваат помошта, како и за самата помош. Одговорноста за обезбедување на сигурноста на персоналот на хуманитарните организации ја имаат властите кои ја контролираат територијата на која работи персоналот на хуманитарните организации.

Вакиот персонал не треба да биде цел на напад или други акти на насилство.

Растечкиот број на напади врз хуманитарните работници го условува воспоставувањето на планови за јакнење на нивната безбедност. При процесот на планирање, треба да се земат предвид превентивните мерки како и начините за евакуација на персоналот изложен на опасност. На пример, безбедноста е зајакната кога теренскиот персонал постојано ги информира колегите за тоа каде се наоѓаат, кога одржуваат чести контакти преку радио станици или други средства за комуникација. Во Конвенцијата за безбедноста на персоналот на ОН и сродниот персонал, усвоена од Обединетите нации во 1994 година, можат да се најдат и други мерки.

Раководните начела исто така повикуваат на почитување и заштита на транспортот на хуманитарната помош. Конкретно, хуманитарната помош не треба да се пренасочува заради политички или воени цели. За жал, ова начело често се прекршува. Во некои случаи, цели пратки на храна и други средства се запленуваат од страна на владите или бунтовничките воени сили за сопствени потреби. Во други случаи, воените сили ги оданочуваат или на друг начин присвојуваат делови од пратките пред тие да стигнат до цивилите.

Што можете да направите?

Чекорите кои теренскиот персонал може да ги преземе во координација со агенциите со дефинирани одговорности на теренот, при обезбедувањето на хуманитарна помош на внатрешно раселените лица, го опфаќаат и следново:

- Мерките за помош и заштита, обмислете ги на начин со кој се обезбедува непристрасност, и на начин со кој се осигурува дека ниту раселеното население ниту населението-домаќин нема да биде дискриминирано при изготвувањето на програмите.
- Програмите за помош направете ги со целосно почитување на достоинството и правата на поединците.
- Залagaјте се за и воспоставете кодекси на однесување за хуманитарното работење при донаторите, владите, меѓународните организации и другите релевантни тела.
- Воспоставете систем на редовни консултации меѓу хуманитарните агенции кои работат со внатрешно раселените лица за да се обезбеди

постојаност во политиката на хуманитарната помош, потоа со цел да се развие и спроведе единствена политика во врска со пренасочувањето на хуманитарната помош за воени или политички цели.

- Помогнете во подготовката на законите за регистрација на невладините организации или другите правни механизми, за да ја олесните работата на хуманитарните организации кои работат со внатрешно раселените лица.

- Давајте и техничка и финансиска помош во обидите на совесните власти да ги исполнат одговорностите во однос на хуманитарната помош за внатрешно раселените лица.

- Енергично залагајте се за хумитарен пристап за целото внатрешно раселено население, документирајќи и известувајќи за пречките за целосен и слободен пристап, како и за обидите за пренасочување на помошта за цивилното население.

- Употребувајте нетрадиционални методи за пристап – како што се мобилни тимови, воздушен транспорт, или прекугранични операции – за да стигнете до внатрешно

раселените лица.

- Нагледувајте го остварувањето на човековите права и потребата од заштита на раселеното население за време на спроведувањето на операциите за хуманитарна помош, комуницирајќи редовно со организациите кои се залагаат за човековите права и прашањата од областа на заштита на внатрешно раселените лица.

- Направете планови за заштита на хуманитарните работници, вклучувајќи и планови за спречување на насилството и за евакуација на персоналот кој е изложен на опасност.

Адаптирано од Упатствата за теренска работа во областа на внатрешното раселување.

НАЧЕЛА ВО ВРСКА СО ВРАЌАЊЕТО И ПРЕСЕЛУВАЊЕТО

Изнаоѓањето на трајни решенија е крајната цел за внатрешно раселените лица. Решенијата може да се постигнат кога внатрешно раселените лица одново ќе започнат со стабилен сигурен живот, враќајќи се во матичните места или преселувајќи се на друга локација. Начелата од 28 до 30 ги наведуваат стандардите за враќањето или преселувањето и реинтеграцијата на внатрешно раселените лица.

ПРАВТА НА ПОВРАТНИЦИТЕ И НА ПРЕСЕЛЕНИТЕ ЛИЦА

Право на враќање или преселувањеВнатрешно раселените лица имаат право доброволно да се вратат безбедно и достоинствено, во нивните домови или доброволно да се преселат во друг дел од земјата. Ова право е логично продолжување на правото на слобода на движење и слобода на избор на местото на живеење. Почитувањето на овие права е особено важно кога условите што го предизвикале раселувањето престанале да постојат и внатрешно раселените лица можат да си одат од местото каде што нашле заштита. Штом тоа го дозволуваат условите, внатрешно раселените лица треба да се вратат во своите домови освен доколку има императивни услови кои го спречуваат таквото враќање. Исто така, внатрешно раселените лица не треба да се присилуваат да се вратат дома против

нивната волја. Доколку внатрешно раселеното лице сака да се пресели на друга локација во рамките на земјата, тоа е негово право.

Заштита од дискриминаторско постапување

Каде и да изберат да се преселат внатрешно раселените лица, тие не треба да се соочуваат со дискриминација како резултат на тоа што се раселени. Тие имаат право целосно и рамноправно да учествуваат во јавните работи на локално, регионално и национално ниво. Тие исто така имаат право на рамноправен пристап кон јавните служби.

Право на враќање на имотот или на компензација

При враќањето или преселувањето, претходно раселените лица имаат право повторно да се добијат со својот движен и недвижен имот. Кога не е можно да се поврати имотот, на внатрешно раселеното лице треба да му се обезбеди компензација за загубата или да добие друг вид на праведно обештетување.

ОДГОВОРНОСТ ЗА ВРАЌАЊЕТО, ПРЕСЕЛУВАЊЕТО И РЕИНТЕГРАЦИЈАТА

Националните власти

Националните власти ја имаат примарната одговорност и должност да го осигураат изнаоѓањето

на трајни решенија за внатрешно раселените лица. Властите мора да ги воспостават условите според кои ќе може да се оствари безбеденот и достоинствено враќање. Тие, исто така, мораат да ги обезбедат средствата за овозможување на безбедно враќање или преселување. Властите треба да ги направат сите можни напори за да ја овозможат реинтеграцијата на повратниците и на преселените внатрешно раселени лица. Властите мораат, исто така, да им помогнат на повратниците и на преселените внатрешно раселени лица да го повратат својот движен и недвижен имот. Доколку се покаже дека тоа не е можно, властите треба да им помогнат на внатрешно раселените лица да добијат компензација или друг вид обештетување.

Во практична смисла, одговорноста на националните власти вклучува: барање мирно решение за конфликтите; преземање мерки за осигурување на почитувањето на правото за човекови права и хуманитарното право; осигурување безбеден транзит за внатрешно раселените лица; нудење на соодветна помош и заштита на физичката безбедност за време на транзитот и при преселувањето. Некои одговорности е тешко да се исполнат поради тоа што конфликтите кои предизвикуваат внатрешно раселување често доведуваат до уништување на инфраструктурата. Луѓето можеби се враќаат во места без здравствени услуги, патишта, училишта, продавници за храна, или други основни услуги. Можеби ќе поминат месеци пред заедницата да стане

самоодржива. Во меѓувреме може да се јават тензии меѓу внатрешно раселените лица, бегалците кои се вратиле и жителите кои останале во текот на конфликтот. Некои од овие жители можеби сега живеат на имот напуштен од страна на внатрешно раселените лица. За да успее реинтеграцијата, често, најефективни се програмите наменети за заедниците насочени кон осигурување на тоа дека сите жители на заедницата можат да се издржуваат самите себеси, дека се обновува инфраструктурата и дека се преземаат напори за помирување. Таквите напори мора да вклучат повторно воспоставување на владеењето на правото, создавање на механизми за унапредување и одбрана на човековите права и одново воспоставување на судските механизми за решавање на имотните и други прашања.

Меѓународните организации

Признавајќи ја сложеноста на овие ситуации и огромните потреби, Раководните начела ги поттикнуваат властите да доделат брз и непречен пристап на меѓународните хуманитарни организации и другите соодветни учесници. Меѓународната помош може да биде во многу форми, вклучувајќи и транспорт на внатрешно раселените лица, храна и друга итна помош, помош за основа и ревитализација, решавање на конфликти, градење на демократија, унапредување на човековите права и долгорочен економски развој. При оценувањето на потребите за

помош и заштита на повратниците и преселените лица, меѓународните организации, заедно со националните власти, треба да ги оценат: безбедносната ситуација, вклучително и присуството на нагазни мини; ставот на локалното население кон враќањето на раселените; достапноста до храна, засолниште, облека и здравствена заштита, состојбата на зградите и инфраструктурата за училиштата, здравствените клиники, патиштата, мостовите санитарните системи; ефективността на судските системи и другите методи на заштита на човековите права; економските можности на краткорочна и долгорочна основа и други фактори кои влијаат врз реинтеграцијата.

Што можете да направите?

Чекорите кои теренскиот персонал може да ги преземе во координација со агенциите со дефинирани одговорности на теренот, во целите на пружање помош за враќање, преселување и реинтеграција на внатрешно раселените лица, меѓу другото го вклучуваат и следново:

- Помогнете им на претставниците на заедниците на раселени лица околу оценката на условите во потенцијалните области за враќање или преселување, давајќи поддршка за посетите и посетувајќи ги потенцијалните места за враќање или преселување за да се добие независна оцена

за условите.

- Свикајте консултации со лидерите на раселените лица, пред враќањето или преселувањето, осигурувајќи застапеност на жените и сите важни сегменти на заедницата на раселени лица, за да определите дали враќањето или преселувањето е доброволно.

- Свикајте консултации меѓу лидерите на заедниците на внатрешно раселените лица, локалните власти и меѓународните организации инволвирани во враќањето или преселувањето, за да се осигура дека враќањето или преселувањето ќе се извршат безбедно и достоинствено.

- Подгответе кампањи за отстранување на нагазните мини и за подигање на свеста за овој проблем кога нагазните мини се предмет на загриженост во областите на враќање или преселување.

- Спроведете испитување за оценка на влијанието врз животната средина на плановите за преселување или враќање и побарајте начини да се минимизира штетата врз животната средина од процесот на враќање, и планирајте активности за поправање на штетата врз животната средина во местата на раселеност кога е тоа потребно.

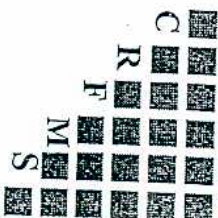
- Идентификувајте и помогнете да се елиминираат потенцијалните конфликти меѓу заедниците, преку консултации меѓу внатрешно раселените лица и населението што живее во областите на враќање или преселување, земајќи ги предвид потребите на локалното и повратничкото население како и во дизајнирање на програмите и преземерте чекори за спречување набило какви непријатности или отпор.
- Проценете ги законските акти или другите релевантни документи за да ги определите барањата на повратниците за враќање на земјата и имотот при враќањето, изготвувајќи програми за да осигурате дека имотните права на внатрешно раселените лица се заштитени и дека тие имаат пристап кон правна помош, за доколку е потребна за поднесување на барања за враќање на имотот.
- Подгответе добро организиран транспорт, со активно учество на заедниците на раселените лица, за истите да можат да патуваат достоинствено во нивните домови или места на преселување.
- Составете програми за обнова на локалната инфраструктура во областите на враќање или преселување.

- Направете програми за домаќинства на чие чело стојат жени и за другите посебни групи во областите на враќање или преселување.
 - Спроведете програми за надгледување на состојбата со човековите права во областите на враќање или преселување, со меѓународно присуство доколку е потребно.
 - Планирајте долгорочни активности за реинтеграција, признавајќи дека стопанските и социјалните пореметувања што се должат на враќањето или преселувањето можат да се присутни со години.
- Адаптирано од Упатствата за теренска работа во областа на внатрешното раселување.

ЗАКЛУЧОК

Стратегиите наведени во овој Прирачник се насочени кон спречување на условите кои предизвикуваат присилно раселување, потоа кон обезбедување на национална и меѓународна заштита штом лицата се раселени и кон унапредување на трајни и долгорочни решенија. Потпирајќи се на нормативите стандарди опфатени со хуманитарното и правото за човековите права, Раководните начела ги наведуваат одговорностите на националните власти, меѓународните организации и сите други групи или лица, вклучувајќи ги и бунтовничките сили, во нивните односи со внатрешно раселените лица. Обезбедувајќи и го овој план за активности, се надеваме дека ќе ја мобилизираме заедницата на хуманитарни организации, и на теренскиот персонал ќе му помогнеме во изнаоѓањето на практични решенија кога се соочуваат со потребите од помош, заштита и реинтеграција на внатрешно раселените лица.

41077 јуни 2000 - 5M

Прирачникот е преведен и уреден од:
**Центарот за бегалци и присилни миграции при
Институт за социолошки и политичко правни истражувања**

Ул. Партизански Одреди 66, П. Факс 435
1000, Скопје, Македонија

Тел: 389 2 390 447

Факс: 389 2 390 447

E-mail: cftms@isprp.ukim.edu.mk

Печатенето и издавањето на
Раководните начела за внатрешното
раселување е потпомогнато од
Проектот за Внатрешни раселувања на
Институтот Брукинг од Вашингтон Д.Ц. со
Градскиот Универзитетот од Њујорк
(City University New York) и
Високиот комесаријат за бегалци при
Обединетите Нации-УНХЦР,
канцеларијата во Скопје.

За Добивање бесплатен примерок од прирачникот обратете се
на погоре наведената адреса.